

Marte Michelet. Det största brottet. Offer och gärningsmän i den norska Förintelsen.
Albert Bonniers förlag. Översättning av Jan Stolpe.

I Jerusalems utkant ligger Yad Vashem, ett stort museikomplex som berättar om Förintelsen hur många olika perspektiv. Det är beläget på en liten bergskulle med namnet Har Hazikkaron, vilket betyder "hågkomstens berg". En viktig uppgift för oss alla är att aldrig glömma bort vad som hände under nazismens era i Tyskland. Här kan man följa judarnas öde under 1930 och 40-talet i Europas alla länder, land för land. Själv minns jag hur jag vid mitt första besök på Yad Vashem slogs av insikten att Norges judar var de, som tillsammans med Beneluxländerna, i Västeuropa drabbades hårdast. 40 procent av Norges judar utrotades i lägren eller dödades i Norge. I Danmark räddades långt fler av den totala judiska befolkningen. Inte alla vill därför komma ihåg Förintelsen som den faktiskt var. Det har den norska journalisten och författaren Marte Michelet fått erfara som tagit sig an den viktiga men också utmanande uppgiften att skildra judarnas öde i Norge efter det att landet ockuperades av Tyskland 1940. I boken "Det största brottet" följer hon en judisk familj, från deras emigration till Norge 1912 till undergången i Auschwitz 1942. På samma sätt berättar hon om några av Norges mest hänfödda nazister och de tyska militärer som kom till landet för att lösa judefrågan. Deras berättelse tvinnas samman kring den fruktansvärda dagen 26 november 1942 då båten Donau tog den första gruppen judar till Polen. Marte Michelet nagelfar det norska samhället i sin jakt på svaret till frågan hur det kunde ske. En aspekt är att den norska poliskåren så tydligt valde Tyskland och nazismens sida. 42 procent av alla poliser anslöt sig till nazistpartiet efter ockupationen. Bilden av judar var negativ redan innan kriget. Norge tog, liksom många andra länder, emot ytterst få judar under den tid man fortfarande kunde fly från Tyskland. Många judar räddades till Sverige, men det var inte något som organiserades från England utan skedde mer spontant. Bland hjältarna möter vi läkare som gömde undan judar på sina sjukhus. Mestadels framträder ett samhälle som alltför bredvilligt gick nazisterna till mötes.

Marte Michelet berättar sin historia ur många perspektiv. Hon följer personer, djupdyker i dokument och skildrar de stora skeenden som inträffar samtidigt i Europa. "Det största brottet" ställer också frågor till oss idag. Nazismens första strategi, innan operation Barbarossa och Wannseekonferensen, var att driva ut alla judar ur Tyskland.

Men inga länder ville ta emot dem. Inget av Europas länder hade lust att ta på sig ansvaret om inte andra gjorde det samma. Känner vi igen problematiken?

Jakob Carlander